

JOSEPH ROTH

Radetzkyars

Vertaald door W. Wielek-Berg

Vertaling herzien door Elly Schippers

L.J. Veen

Amsterdam/Antwerpen

I

De Trotta's waren een jong geslacht. Hun voorvader was na de slag bij Solferino in de adelstand verheven. Hij was een Sloveen. Sipolje – de naam van het dorp waaruit hij afkomstig was – werd zijn predikaat. Het lot had hem tot een bijzondere daad uitverkooren. Zelf zorgde hij er echter voor dat latere tijden hem vergaten. In de slag bij Solferino voerde hij als luitenant van de infanterie het bevel over een peloton. Sinds een halfuur werd er gevochten. Drie stappen voor zich zag hij de witte ruggen van zijn soldaten. De eerste rij van zijn peloton knielde, de tweede bleef staan. Ze waren allemaal opgewekt en zeker van de overwinning. Ze hadden overvloedig gegeten en brandewijn gedronken, op kosten en ter ere van de keizer, die sinds de vorige dag aan het front verbleef. Hier en daar viel iemand uit de rij. Trotta sprong snel in elke opening en schoot uit de verweesde geweren van doden en gewonden. Nu eens sloot hij de gedunde rij dichter, dan weer breidde hij hem uit, naar vele kanten spiedend met honderdvoudig gescherpt oog, naar vele kanten luisterend met gespitse oren. Uit het geknetter van de geweren plukte zijn scherpe gehoor de spaarzame, heldere commando's van zijn kapitein. Zijn scherpe oog doorsneed de blauwgrijze nevel voor de vijandelijke linies. Nooit schoot hij zonder te richten en elk van zijn schoten trof doel. De manschappen voelden zijn hand en zijn blik, hoorden zijn kreet en voelden zich veilig.

De vijand hield een ogenblik rust. Door de onafzienbaar lange frontlinie ging het commando: 'Staakt het vuren!' Hier en daar klepperde nog een laadstok, hier en daar klonk nog een schot, verlaat en eenzaam. De blauwgrijze nevel tussen de fronten trok

enigszins op. Plotseling stonden ze in de middagwarmte van de zilverkleurige, bedekte, onweersachtige zon. Toen verscheen tussen de luitenant en de ruggen van de soldaten de keizer met twee officieren van de generale staf. Hij wilde juist zijn veldkijker, die een van zijn begeleiders hem aanreikte, naar zijn ogen brengen. Trotta wist wat dat betekende: zelfs als de vijand op het punt stond zich terug te trekken, dan nog stond zijn achterhoede ongetwijfeld naar de Oostenrijkers gekeerd, en wie een veldkijker ophief gaf te kennen dat hij een doel was, waard om getroffen te worden. En het was de jonge keizer. Trotta's hart bonsde in zijn keel. De angst voor de ondenkbare, grenzeloze catastrofe die hemzelf, het regiment, het leger, de staat, de gehele wereld zou vernietigen, joeg gloeiende rillingen door zijn lichaam. Zijn knieën knikten. En de eeuwige wrok van de lagere frontofficier tegen de hoge heren van de generale staf, die geen notie hadden van de bittere praktijk, bracht hem tot de daad die zijn naam onuitwisbaar in de geschiedenis van zijn regiment grifte. Met beide handen greep hij de schouders van de monarch om hem op de grond te drukken. De luitenant had waarschijnlijk te hard gegrepen. De keizer viel direct om. Zijn begeleiders stortten zich op de gevallen. Op dat ogenblik doorboorde een schot de linkerschouder van de luitenant, het schot dat gericht was op het hart van de keizer. Terwijl de keizer overeind kwam, viel de luitenant neer. Overall, langs het hele front, ontwaakte het verwarde en onregelmatige geknetter van de geschrokken, uit hun slaap gerukte geweren. De keizer, door zijn begeleiders ongeduldig gemaand de gevaarlijke plaats te verlaten, boog zich niettemin over de luitenant en vroeg, zijn keizerlijke plicht indachtig, de bewusteloze man, die niets meer hoorde, hoe hij heette. Een regimentsarts, een onderofficier van gezondheid en twee soldaten met een draagbaar kwamen aan galopperen, rug en hoofd diep gebogen. De officieren van de generale staf trokken eerst de keizer op de grond en wierpen toen zichzelf ter aarde. 'Hierheen, de luitenant!' riep de keizer tegen de regimentsarts, die naar adem hapte.

Intussen was het vuren weer gestaakt. En terwijl de plaatsvervangende officier, een cadet, voor het peloton trad en met heldere stem verkondigde: 'Ik neem het bevel over!', kwamen Franz Joseph en zijn begeleiders overeind, bonden de hospitaalsoldaten de luitenant voorzichtig op de draagbaar en trok iedereen zich terug in de richting van het regimentscommando, waar een sneeuw-witte tent zich welfde over de dichtstbijzijnde verbandplaats.

Het linkersleutelbeen van Trotta was verbrijzeld. De kogel, die vlak onder het linkerschouderblad was blijven steken, werd verwijderd in aanwezigheid van de opperbevelhebber en onder het onmenselijke gebrul van de gewonde, die door de pijn uit zijn bewusteloosheid was gewekt.

Trotta was na een maand weer hersteld. Toen hij terugkeerde naar zijn Zuid-Hongaarse garnizoen bezat hij de rang van kapitein, de hoogste van alle onderscheidingen: de orde van Maria Theresia, en een adellijke titel. Sindsdien heette hij: kapitein Joseph Trotta von Sipolje.

Alsof zijn eigen leven was vervuild voor een vreemd, nieuw, in een werkplaats vervaardigd leven, repeteerde hij elke avond voor het slapengaan en elke ochtend na het ontwaken zijn nieuwe rang en zijn nieuwe stand; hij ging voor de spiegel staan en vergewiste zich ervan dat zijn gezicht nog het oude was. Tussen de onhandige jovialiteit waarmee zijn kameraden de afstand trachtten te overbruggen die het onbegrijpelijke lot plotseling tussen hen en hem had gelegd, en zijn eigen vergeefse pogingen iedereen met de gewone onbevangenheid tegemoet te treden, scheen de geadelde kapitein Trotta het evenwicht te verliezen, en hij had het gevoel alsof hij van nu af aan veroordeeld was zijn leven lang in andermans laarzen over een gladde vloer te lopen, achtervolgd door heimelijk gefluister en opgewacht door schichtige blikken. Zijn grootvader was nog een kleine boer geweest, zijn vader sergeant-majoor-administrateur, later wachtmeester van de gendarmerie in het zuidelijk grensgebied van de monarchie. Toen hij in een gevecht met Bosnische smokkelaars een oog had verloren, was hij militair

invalide verklaard en als parkwachter aangesteld op het slot Laxenburg. Hij voerde daar de zwanen, knipte de heggen, bewaakte in het voorjaar de goudenregen, later de vlier tegen roofzuchtige, onbevoegde handen en veegde in zachte nachten dakloze liefdesparen van de weldadig duistere banken. De rang van een gewone luitenant van de infanterie leek voor de zoon van een onderofficier natuurlijk en gepast. Maar de adellijke en met een hoge onderscheiding begiftigde kapitein, die zich als in een gouden wolk beweog in de vreemde en bijna onheilspellende glans van de keizerlijke gunst, was plotseling vervreemd van zijn bloedeigen vader, en de gepaste liefde die de nakomeling voor de oude man koesterde, scheen een ander gedragspatroon en een nieuwe omgangsvorm tussen vader en zoon noodzakelijk te maken. De kapitein had zijn vader in geen vijf jaar gezien; wel schreef hij hem eens in de veertien dagen, als hij volgens het eeuwig onveranderlijke rooster zijn garnizoensdienst begon, een korte brief, in het wachtlokaal, bij het schaarse, onrustige schijnsel van een dienstkaars, nadat hij de schildwachten had gevisiteerd, het uur van hun aflossing had genoteerd en in de rubriek 'Bijzondere Gebeurtenissen' een energiek en duidelijk 'Geen' had geschreven, dat als het ware elk spoor van mogelijke bijzondere gebeurtenissen ontkende. De brieven leken op elkaar als verlofpassen en dienstformulieren, ze werden geschreven op gelige, grofvezelige vellen van octavoformaat. De aanhef 'Beste vader' stond links, op vier vingers afstand van de boven- en twee van de zijkant, ze begonnen met de korte mededeling dat de schrijver zich wel bevond, vervolgden met de hoop dat voor de ontvanger hetzelfde gold en werden steevast afgesloten met de in een nieuwe alinea ondergebrachte, diagonaalsgewijs onder de aanhef geplaatste zinswending: 'In eerbied Uw trouwe en dankbare zoon Joseph Trotta, luitenant.' Maar hoe moest hij nu, temeer omdat hij dankzij zijn nieuwe rang niet meer aan het oude rooster gebonden was, de wetmatige, op een heel soldatenleven ingestelde vorm van de brieven veranderen en tussen de gestandaardiseerde zinnen vreemde mededelingen voegen van vreemd geworden om-

standigheden, die hijzelf nog amper begreep? Op de stille avond waarop kapitein Trotta voor het eerst na zijn herstel plaatsnam aan de door speelse messen van verveelde mannen overmatig bekraste en gekerfde tafel om zijn correspondentieplicht te vervullen, besefte hij dat hij nooit verder zou komen dan de aanhef 'Beste vader!' En hij zette de onvruchtbare pen tegen de inktpot en trok een stuk van de flakkerende pit van de kaars, alsof hij hoopte van het kalmerende licht een goede inval of een passende zinswending te ontvangen, en hij dwaalde allengs af naar herinneringen aan zijn jeugd, zijn dorp, zijn moeder en de cadettenschool. Hij keek naar de reusachtige schaduwen die door voorwerpen van geringe omvang op de kale, blauwgesausde muren werden geworpen, naar de licht gekromde, schemerende omtrek van de sabel aan de haak naast de deur en naar de door de korf van de sabel gestoken, donkere draagband. Hij luisterde naar de onvermoeibare regen buiten en naar zijn trommelzang op het met blik beslagen raamkozijn. En ten slotte stond hij op met het vaste voornemen zijn vader de komende week te bezoeken, na de voorgeschreven dankaudiëntie bij de keizer, waartoe hij over enkele dagen zou worden opgeroepen.

Een week later reed hij direct na de audiëntie, die amper tien minuten had geduurd, tien minuten gevuld met keizerlijke minzaamheid en de tien of twaalf uit het dossier voorgelezen vragen waarop hij, stram in de houding, als een zacht maar resoluut ge-weerschot, 'Jawel, Majesteit!' moest afvuren, in een huurrijtuig naar zijn vader in Laxenburg. Hij trof de oude man in de keuken van zijn dienstwoning aan, in hemdsmouwen, aan de gladgeschaafde, kale tafel waarop een donkerblauwe, rood omzoomde zakdoek lag, achter een grote kom dampende, welriekende koffie. De roodbruine, knoestige stok van weichselhout hing met de kruk aan de tafelrand en schommelde zachtjes heen en weer. Een verkreukelde leren zak met grove tabak lag dik gevuld en halfgeopend naast de lange pijp van witte, bruinverkleurde, geelachtige klei. Die kleur paste bij de grote, witte knevel van zijn vader. Kapitein Joseph Trotta von Sipolje stond midden in die armelijke, door de

staat verstrekte gezelligheid als een militaire god, met glanzende sjerp, gelakte helm, die een geheel eigen soort zwart zonlicht verspreidde, in zijn gladde, hartstochtelijk gepoetste, korte laarzen met glimmende sporen, met twee rijen glanzende, bijna flikkerende knopen aan zijn tuniek en gezegend door de bovenaardse macht van de orde van Maria Theresia. Zo stond de zoon voor zijn vader, die langzaam overeind kwam, als wilde hij door de traagheid van de begroeting de glans van de jongen temperen. Kapitein Trotta kuste de hand van zijn vader, boog zijn hoofd dieper en ontving een kus op zijn voorhoofd en een op zijn wang. ‘Ga zitten!’ zei de oude man. De kapitein gespte enkele delen van zijn glans los en ging zitten. ‘Gefeliciteerd!’ zei zijn vader met zijn gewone stem, in het harde Duits van de leger-Slaven. Hij liet de consonanten losbreken als donderslagen en bezwaarde de eindlettergrepen met kleine gewichten. Vijf jaar geleden had hij met zijn zoon nog Sloveens gesproken, hoewel de jongen van die taal slechts een paar woorden verstond en geen woord kon spreken. Maar nu beschouwde de oude man het gebruik van zijn moedertaal tegenover zijn zoon, die door de gunst van het lot en de keizer zover van hem verwijderd was geraakt, als een riskante vertrouwelijkheid, terwijl de kapitein naar de lippen van zijn vader keek om de eerste Sloveense klank te begroeten als iets wat ver weg was en vertrouwd, eigen en verloren. ‘Gefeliciteerd, gefeliciteerd!’ herhaalde de wachtmeester met bulderende stem. ‘In mijn tijd ging het niet zo vlug! In mijn tijd werden we nog door Radetzky gekoeioneerd!’ Het is echt voorbij! dacht kapitein Trotta. Zijn vader was van hem gescheiden door een berg militaire rangen. ‘Hebt u nog rakija, vader?’ vroeg hij om een laatste restje familiale verbondenheid te bevestigen. Ze dronken, klonken, dronken opnieuw, na elke slok steunde de oude man, kreeg een eindeloze hoestbui, werd blauwrood, spuwde, kwam langzaam tot bedaren en begon onbenullige verhalen te vertellen uit zijn eigen diensttijd, duidelijk met de bedoeling om verdienste en carrière van zijn zoon geringer te laten lijken. Ten slotte stond de kapitein op, kus-

te de vaderhand, ontving de vaderkus op voorhoofd en wang, gespte zijn sabel om, zette zijn sjako op en ging – met de zekerheid dat hij zijn vader voor de laatste keer in dit leven had gezien.

Het was de laatste keer. De zoon schreef zijn vader de gebruikelijke brieven, er bestond tussen hen geen andere zichtbare relatie meer – kapitein Trotta was losgeweekt van de lange reeks boerse, Slavische voorouders. Met hem begon een nieuw geslacht. De volle jaren rolden achter elkaar voort als gelijkmatige, vreedzame wielen. Trotta huwde overeenkomstig zijn stand de niet meer zo jonge, welgestelde nicht van zijn kolonel, dochter van een districtskapitein in het westen van Bohemen, verwekte een zoon, genoot van het geordende, gezonde, militaire leven in het kleine garnizoen, reed elke ochtend naar het exercitieterrein, speelde 's middags schaak met de notaris in het koffiehuis, ging zich thuisvoelen in zijn rang, zijn stand, zijn waardigheid en zijn roem. Hij bezat een middelmatige militaire bekwaamheid, waarvan hij elk jaar tijdens de manoeuvres middelmatige proeven aflegde, hij was een goede echtgenoot, argwanend jegens vrouwen, wars van kansspelen, knorrig maar rechtvaardig in de dienst, een grimmige vijand van elke leugen, onmannelijk gedrag, laffe geborgenheid, praatzieke lof en bovenmatige eerzucht. Hij was even eenvoudig en onberispelijk als zijn conduitestaat en alleen de woede die hem soms overviel, had een mensenkenner kunnen doen vermoeden dat ook in de ziel van kapitein Trotta de duistere afgronden gaapten waarin de stormen en de onbekende stemmen van naamloze voorvaderen slapen.

Kapitein Trotta las geen boeken en beklagde in stilte zijn opgroeiende zoon, die griffel, lei en spons, papier, liniaal en de tafels van vermenigvuldiging moest leren hanteren en op wie de onvermijdelijke leesboeken al lagen te wachten. Nog altijd was de kapitein ervan overtuigd dat ook zijn zoon soldaat moest worden. Hij kwam niet op de gedachte dat – vanaf nu tot het geslacht was uitgestorven – een Trotta een ander beroep zou kunnen uitoefenen. Als hij twee, drie, vier zonen had gehad – maar zijn vrouw

was ziekelijk, had dokters en kuren nodig en een zwangerschap bracht haar in gevaar – zouden ze allemaal soldaat zijn geworden. Zo dacht kapitein Trotta toen nog. Er was sprake van een nieuwe oorlog, hij was elke dag paraat. Hij was er zelfs bijna zeker van dat hij voorbestemd was om op het slagveld te sterven. In zijn solide eenvoud beschouwde hij de dood op het slagveld als een noodzakelijk gevolg van militaire roem. Tot hij op een dag het eerste leesboek van zijn zoon, die zojuist vijf jaar was geworden en wiens huisonderwijzer, gedreven door de eierzucht van zijn moeder, hem de schoolplicht veel te vroeg liet smaken, met vluchtige nieuwsgierigheid ter hand nam. Hij las het ochtendgebed op rijm, het was reeds tientallen jaren hetzelfde, hij herinnerde het zich nog. Hij las de ‘Vier Jaargetijden’, de ‘Vos en de Haas’, de ‘Koning der Dieren’. Hij sloeg de inhoudsopgave op en vond de titel van een leesles, die op hemzelf betrekking scheen te hebben, want hij heette: ‘Franz Joseph de Eerste in de Slag bij Solferino’; hij las en moest gaan zitten. ‘In de Slag bij Solferino,’ zo begon de les, ‘geraakte onze keizer en koning Franz Joseph de Eerste in groot gevaar.’ Trotta zelf kwam erin voor. Maar hoezeer veranderd! ‘De monarch’ – zo stond er te lezen – ‘had zich in de hitte van het gevecht zover naar voren gewaagd dat hij zich plotseling omsingeld zag door vijandelijke ruiters. Op het ogenblik van de grootste nood stormde een piepjonge luitenant op een met zweet bedekte vos naar voren, zwaaiend met zijn sabel. Joechei! De slagen regenden op hoofd en nek van de vijandelijke ruiters!’ En verder: ‘Een vijandelijke lans doorboorde de borst van de jonge held, maar de meeste vijanden waren reeds verslagen. De jonge, onverschrokken monarch kon zich, met de blanke degen in de hand, gemakkelijk verweren tegen de steeds zwakker wordende aanvallen. Alle vijandelijke ruiters werden gevangengenomen. Maar de jonge luitenant – Joseph ridder von Trotta was zijn naam – kreeg de hoogste onderscheiding die ons vaderland zijn heldhaftige zonen kan schenken: de orde van Maria Theresia.’

Kapitein Trotta liep met het leesboek in zijn hand naar de klei-

ne boomgaard achter het huis waar zijn vrouw op zachte middagen vertoefde, en vroeg met bleke lippen en zeer zachte stem aan haar of zij die infame leesles kende. Ze knikte glimlachend. ‘Het is een leugen!’ schreeuwde de kapitein en hij smet het boek op de vochtige aarde. ‘Het is voor kinderen,’ antwoordde zijn vrouw mild. De kapitein keerde haar de rug toe. De woede schudde hem door elkaar zoals de storm een zwakke struik. Hij liep vlug naar binnen, zijn hart bonsde. Het was tijd om te gaan schaken. Hij nam zijn sabel van de haak, gespte zijn riem met een woedende, heftige ruk om zijn lichaam en verliet met wilde, lange passen het huis. Wie hem zag, zou denken dat hij eropuit trok om een troep vijanden in de pan te hakken. Nadat hij in het kofiehuis, zonder een woord te hebben gesproken, met vier diepe dwarsrimpels op zijn bleke, smalle voorhoofd onder het stugge, korte haar, twee partijen had verloren, gooide hij met grimmige hand de rammelende stukken om en zei tegen zijn partner: ‘Ik moet met u praten!’ Stilte. ‘Ze hebben mij misbruikt,’ begon hij opnieuw, keek recht in de blinkende brillenglazen van de notaris en merkte alras dat hij geen woorden kon vinden. Hij had het leesboek mee moeten nemen. Met dat walgelijke voorwerp in de hand zou een verklaring hem veel gemakkelijker zijn afgegaan. ‘Hoe misbruikt?’ vroeg de notaris. ‘Ik heb nooit bij de cavalerie gediend,’ zei kapitein Trotta, die meende zo het beste te kunnen beginnen, hoewel hij beseftte dat zijn woorden onbegrijpelijk waren. ‘En nu schrijven die schaamteloze schrijvers in de kinderboeken dat ik op een vos, een met zweet bedekte vos, schrijven ze, aan kwam stormen om de monarch te redden, schrijven ze.’ De notaris begreep het. Hij kende de leesles uit de boeken van zijn zonen. ‘U overschat de betekenis daarvan, kapitein,’ zei hij. ‘Bedenk dat het voor kinderen is!’ Trotta keek hem geschrokken aan. Op dat ogenblik had hij het gevoel dat de hele wereld tegen hem samenspande: de schrijvers van de leesboeken, de notaris, zijn vrouw, zijn zoon, de huisonderwijzer. ‘Alle historische heldendaden,’ zei de notaris, ‘worden voor schoolgebruik anders be-

schreven. En volgens mij is dat ook juist. Kinderen moeten voorbeelden hebben die ze begrijpen, die ze onthouden. De echte waarheid horen ze later wel.’ – ‘Ober, afrekenen!’ riep de kapitein en hij stond op. Hij ging naar de kazerne, betrapte de officier van piket, luitenant Amerling, met een meisje in het bureau van de sergeant-majoor-administrateur, visiteerde zelf de schildwachten, liet de sergeant-majoor halen, riep de onderofficier van dienst op rapport, liet de compagnie aantreden en beval dat er geweerexercitie moest worden gehouden op het kazerneplein. Ze gehoorzaamden verward en sidderend. Van elk peloton ontbraken een paar manschappen, ze waren onvindbaar. Kapitein Trotta beval de namen voor te lezen. ‘Afwezig morgen op rapport,’ zei hij tegen de luitenant. Hijgend en blazend deden de manschappen geweerexercitie. De laadstokken klepperden, de riemen vlogen heen en weer, de hete handen sloegen kletsend op de koele, metalen lopen, de grote kolven stampten dof op de weke grond. ‘Laden!’ commandeerde de kapitein. De lucht trilde van het holle geknetter van de losse patronen. ‘Een halfuur salueerexercitie!’ commandeerde de kapitein. Na tien minuten veranderde hij het bevel. ‘Knielen voor gebed!’ Kalm geworden luisterde hij naar de doffe klap van de harde knieën op aarde, steenslag en zand. Nog altijd was hij kapitein, bevelhebber van zijn compagnie. Die schrijvers zou hij mores leren.

Hij ging vandaag niet naar het casino, hij at zelfs niet, hij ging naar bed. Hij sliep droomloos en diep. De volgende ochtend op het officiersrapport uitte hij kort en scherp zijn bezwaren bij de kolonel. Ze werden doorgegeven. En nu begon de martelgang van kapitein Joseph Trotta, ridder von Sipolje, de ridder der waarheid. Het duurde weken voor het ministerie van Oorlog antwoordde dat de bezwaren waren doorgegeven aan het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. En weer gingen er weken voorbij voor op een dag het antwoord van de minister kwam. Het luidde aldus:

Aan de Hoogwelgeboren, zeer geachte Kapitein,

In antwoord op het bezwaarschrift dat door U, Hoogwelgeboren Heer, is ingediend betreffende leesles numero 15 van de geautoriseerde leesboeken voor Oostenrijkse volks- en burgerscholen volgens de wet van 21 juli 1864, samengesteld en uitgegeven door de professoren Weidner en Srdcny, neemt de minister van Onderwijs met verschuldigde eerbied de vrijheid U te wijzen op het feit dat de leeslessen van historisch belang, in het bijzonder de lessen die betrekking hebben op Zijne Majesteit, Keizer Franz Joseph hoogstpersoonlijk, alsook op andere leden van het Allerhoogste Keizerlijke Huis, volgens decreet van 21 maart 1840 dienen te zijn aangepast aan het begripsvermogen van de scholieren en zodanig te zijn gesteld dat ze voldoen aan de hoogste pedagogische eisen. De betreffende, in Uw bezwaarschrift genoemde leesles numero 15 is aan Zijne Excellentie, de minister van Onderwijs en Wetenschappen, persoonlijk voorgelegd en door hem voor schoolgebruik geautoriseerd. Het ligt in de bedoeling van de hogere en in niet mindere mate van de lagere onderwijsinspecties de scholieren in de monarchie de heldhaftige daden van de militairen bij te brengen op een wijze die het kinderlijk gemoed, de fantasie en de patriottische gevoelens van de opgroeiende generaties aanspreekt, zonder de waarheid van de geschilderde gebeurtenissen geweld aan te doen, maar ook zonder ze weer te geven in een dorre stijl die elke aanwakking van de fantasie, alsmede van de patriottische gevoelens onmogelijk maakt. Gezien deze en soortgelijke overwegingen verzoekt ondergetekende met verschuldigde eerbied U, Hoogwelgeboren Kapitein, Uw bezwaarschrift in te trekken.

Deze brief was getekend door de minister van Onderwijs en

Wetenschappen. De kolonel gaf hem aan kapitein Trotta met de vaderlijke raad: 'Laat de zaak rusten!'

Trotta nam de brief aan en zweeg. Een week later verzocht hij langs de officiële kanalen om een audiëntie bij Zijne Majesteit en drie weken later stond hij 's ochtends in de Hofbrug, oog in oog met zijn opperbevelhebber.

'Luistert u nu eens goed, beste Trotta!' zei de keizer. 'Het is een zeer onaangename zaak. Maar wij beiden komen er niet slecht van af. Laat het rusten!'

'Majesteit,' antwoordde de kapitein, 'het is een leugen!'

'Er wordt heel wat afgelogen,' bevestigde de keizer.

'Ik kan het niet, Majesteit,' zei de kapitein met verstikte stem.

De keizer ging vlak voor de kapitein staan. De monarch was niet veel groter dan Trotta. Ze keken elkaar aan.

'Mijn ministers,' begon Franz Joseph, 'moeten zelf weten wat ze doen. Ik moet me op hen verlaten. Begrijpt u dat, beste kapitein Trotta?' En na een korte pauze: 'We zullen het goedmaken! U zult het zien!'

De audiëntie was ten einde.

Trotta's vader leefde nog, maar Trotta reed niet naar Laxenburg. Hij keerde terug naar zijn garnizoen en vroeg ontslag uit het leger.

Hij werd als majoor ontslagen. Hij verhuisde naar Bohemen, naar het kleine landgoed van zijn schoonvader. De keizerlijke gunst verliet hem niet. Een paar weken later kreeg hij de mededeling dat het de keizer had behaagd de zoon van zijn redder voor studiedoelinden vijfduizend gulden te doen toekomen uit de particuliere schatkist. Tegelijkertijd werd Trotta tot baron verheven.

Joseph Trotta baron von Sipolje nam de keizerlijke giften wrevelig in ontvangst, alsof het beledigingen waren. De veldtocht tegen de Pruisen werd zonder hem gevoerd en verloren. Hij mokte. Reeds werden zijn slapen zilverwit, zijn oog dof, zijn tred traag, zijn hand zwaar, zijn mond zwijgzamer dan tevoren. Hoewel hij een man in de bloei van zijn leven was, werd hij snel oud. Ver-

dreven was hij uit het paradijs van het eenvoudige geloof in keizer en deugd, waarheid en recht, en geketend in dulden en zwijgen beseftte hij waarschijnlijk dat sluwheid de toestand van de wereld, de kracht van de wetten en de glorie van de keizer waarborgde. Dankzij een wenk van de keizer verdween leesles numero 15 uit de schoolboeken van de monarchie. De naam Trotta bleef alleen vermeld in de geheime annalen van het regiment. De majoor leefde voort als de onbekende drager van snel vergane roem, als een vluchtige schaduw die door een in het geheim verborgen voorwerp in de lichte wereld van de levenden wordt geworpen. Op het landgoed van zijn schoonvader hanteerde hij gieter en tuinschaar; net als zijn vader in het slotpark van Laxenburg knipte hij de heggen en maaide het gazon, bewaakte in het voorjaar de goudenregen en later de vlier tegen roofzuchtige en onbevoegde handen, verving vermolmde schuttingplanken door nieuwe, gladgeschuurde, onderhield gereedschap en tuig, breidelde en zadelde eigenhandig de bruine paarden, vernieuwde verroeste sloten aan poorten en deuren, legde bedachtzaam keurig op maat gesneden, houten stutten tussen vermoeide, doorgezakte scharnieren, bleef dagenlang in het bos, schoot klein wild, overnachtte bij de boswachter, bekommerde zich om kippen, mest en oogst, fruit en klimplanten, knecht en koetsier. Krenterig en wantrouwig deed hij boodschappen, haalde met duim en wijsvinger muntstukken uit het versleten leren buideltje en borg het weer op zijn borst. Hij werd een kleine Sloveense boer. Soms werd hij nog gegrepen door de oude woede, die hem door elkaar schudde als een harde storm een zwakke struik. Dan sloeg hij de knecht en de flanken van de paarden, smeed de deuren in de sloten die hij zelf had gerepareerd, bedreigde de dagloners met moord en doodslag, schoof bij het middagmaal zijn bord met een harde duw weg, vastte en mokte. Naast hem leefden, in gescheiden kamers, zijn zwakke en ziekelijke vrouw; zijn zoon, die zijn vader alleen bij de maaltijden zag en wiens rapporten hem tweemaal per jaar werden voorgelegd zonder dat ze hem lof en blaam ontlokten; zijn schoonvader, die